
TRUDE HELEN HOLE
SAS
Scandinavian
Juleflyets historie gjennom 27 år
En bok om å hjelpe

SAS JULEFLY

Norsk utgave 2013

Tekst, design/illustrasjon: Trude Helén Hole
www.newspirit.no

Foto: Magne Turøy, Alexander Sirevaag og
Trude Helén Hole med flere.

1. opplag

SAS JULEFLY GJENNOM 27 ÅR

EN BOK OM Å HJELPE

SAS Julefly er en hjelpeaksjon drevet av mennesker i SAS på frivillig basis. Gjennom hele høsten jobber disse menneskene på fritiden sin med å samle inn varer og bidrag fra ulike bedrifter og privatpersoner. Hjelpen har for det meste gått til barn og unge på ulike steder i Øst Europa, nærmere bestemt Polen, Latvia og Estland.

Det er ingen kommersielle krefter inne i bildet, ingen tanker i henhold til imagebygging involvert, eller ønske om fronte trendsettende hjelpeprosjekter for å få goodwill og status utad. Få mennesker kjenner i det hele tatt til det faktum at SAS har hjulpet titusenvis av mennesker i nød igjennom 24 år, etter å ha overtatt stafettpinnen fra Norving som startet hjelpearbeidet i 1986 og Norsk Air som fløy i 1988.

Hjelpeprosjektet har stort sett kun vært kjent for de involverte i SAS som gjør en fantastisk innsats - samt menneskene som hjelpes. Dette forteller litt om *kjernen* i prosjektet: SAS Julefly er drevet av et *oppriktig* ønske om å hjelpe - og av kjærlighet - ikke omdømme.

SAS har vært igjennom mye i løpet av de siste 30 årene, både oppturer og tøffe nedturer med påfølgende omstillinger og harde nedskjæringer. Men å kutte ut SAS Julefly har aldri vært et tema.

Juleflyet som skal på vingene for 27 gang i 2013, kan i dag beskrives som et av Norges mest suksessrike bistandsprosjekter målt i frivillighet, utholdenhet, effektivitet og ikke minst i resultatoppnåelse.

Og med det overlates ordet til *Knut Morten Johansen*, informasjonssjef i SAS Norge.

FORORD AV KNUT MORTEN JOHANSEN

I FNs tusenårsmål for reduksjon av fattigdom, inngår økt samarbeid mellom land i nord og sør som ett av åtte konkrete tiltak. SAS Julefly er i forhold til FNs målsetting en sentral bidragsyter.

SAS Julefly er så viktig at dens eksistens ikke vurderes ut fra hvilken kommersiell betydning aktiviteten isolert sett har for SAS. Hjelpeprosjektet har gjennom årene heller ikke vært basert på hva skiftende trender i næringslivet har anbefalt i forhold til samfunnsansvar, eller såkalt *corporate social responsibility,* for best mulig PR-effekt for selskapet.

SAS Julefly finnes ikke i noen overordnet businessplan, men har sin forankring i det *humanitære engasjementet* hos alle de flotte menneskene som er med på juleflyaksjonen. Det er hos disse medmenneskene garantien ligger. Livsgarantien bokstavelig talt.

Fattigdom. De fleste mennesker sitter med det inntrykk at flyselskapene kun flyr mennesker: forretnings- og fritidsreisende. Men faktum er at flyene fylles med et langt større mangfold: kunnskap og kompetanse, varer og medisiner, verktøy og teknologi, penger og ressurser, som på ulikt vis gir bidrag til en global velstandsutvikling gjennom samarbeid og handel.

Det er selvsagt ulike årsaker til at mennesker ikke har en akseptabel levestandard og mulighet til fullverdig liv, og mange av oss kan få en sjokkartet opplevelse ved å se mennesker mangle mat, varme og bosted – dette også i våre nærområder. Spesielt blir vi berørt når barn lider under ekstremt dårlige oppvekstforhold, hvor også misbruk kan inngå som en del av en vanskelig hverdag.

Å bli presentert for dette på nært hold fyller oss med psykisk og fysisk ubehag. Men det kan også gi en god porsjon innsikt, og føre til konkret og målrettet innsats for å hjelpe mennesker en personlig har møtt og sett hvordan lever. SAS Julefly gjør dette mulig, og ved

deltagelse får vi samtidig en tilfredsstillende bekreftelse på at innsatsen gir konrekte resultater.

SAS har *care* - omsorg og omtanke - som en sentral grunnverdi. SAS Julefly oppfyller dette fullt ut. SAS' viktigste ressurs er likevel ikke flyene, men *menneskene* som jobber i selskapet. Midt blant disse står fantastiske Karsten Midtun, Captain Fantastic, og Tamara Engelsrud, Den flyvende Engel. To store ildsjeler med et brennende hjerte for mennesker som trenger hjelp.

God kjærlighet avler ny kjærlighet og griper om seg som ringer i vannet langt utenfor flyselskapet. SAS Julefly har opp igjennom årene engasjert mange bedrifter og enkeltpersoner i den helårige hjelpeaksjonen. Aksjonen involverer også mennesker som Matti fra Tallinn som vier hele sitt liv for å endre håpløshet til fremtidstro for hundrevis av fattige og hjemløse barn og ungdom. Han er et forbilde for oss alle.

Samarbeid gir resultater. Styrken i denne aksjonen ligger i at alle går sammen om å løse oppgavene. Med ulike bidrag fra ulike ståsted og roller, blir fortapte liv reddet. Barn og ungdom blir fylt med håp, og det umulige gjort mulig.

Det handler om tro, håp og kjærlighet. Om ekte engasjement fra mennesker med vilje til å utrette noe for dem som trenger det som mest. Og sammen utgjør dette en forskjell for tusenvis av mennesker som berøres av Juleflyet og alle de mange hjelpeaksjonene som har sprunget ut fra nevnte - og det av *en* enkel årsak - det nytter.

Knut Morten Johansen, Oslo 12.08.2013

13 12 2003
Trust Trust

TGANG
EXIT

STARTEN PÅ JULEFLYETS HISTORIE

Før vi begynner: denne bok er ført i penn av Trude Helén Hole fra Bergen. Hole er kjent for sin noe uhøytidelige stil. Så selv om teksten er lett på foten enkelte steder og til tider som vi sier det i Bergen, kanskje også litt *vittig*, vil du muligens kjenne tårer presse på tilsvarende andre steder i denne bok.

For livet inneholder latter og glede, men også tårer og sorg.

Det er bare slik det er.

Slik er også denne tekst – som med Juleflyet.

Latter, tårer, sorg og glede.

Og med det ønsker jeg dere en god lesning.

TYH.

Juleflyet – fra tanke til handling. Det begynner som regel alltid med en begynnelse, og gjerne en tanke. Og tanken om Juleflyet startet en vakker dag i 1985 – en tanke som utviklet seg til å bli en handling som gjentatte ganger over tid, skulle vise seg å bli et av Norges mest suksessrike bistandsprosjekter. Men samtidig og ironisk nok, om en kjenner til *motivet* for hvordan det hele startet, er bistandsprosjektet tilsvarende lite kjent i Norge.

Fra PR-stunt til stor hjelpeorganisasjon. Mannen som startet det hele er den høytflyvende bergenseren og piloten *Karsten Midtun*. Piloten syntes den gang i 1985, at Norving, flyselskapet han hadde arbeidet i siden 1979 trengte litt oppmerksomhet og PR for å i følge ham selv, *karre til seg* flere oppdrag i Bergensområdet. Norving hadde den gang sitt hovedkontor i Kirkenes og selskapet drev i hovedsak ambulanseflyging i Nord-Norge. Men etter at oljevirksomheten gjorde sitt inntog på 70 tallet, etablerte selskapet flere baser også i Sør-Norge, og Midtun gikk over i en stilling som kaptein og basesjef ved selskapets avdeling i Bergen.

Sommeren 1985 fløy SAS og Braathens Safe ulltepper til Afrika for Kirkens nødhjelp. Dette var et hjelpeprosjekt som fikk stor oppmerksomhet i media, og som energisk basesjef tenkte Midtun at ved å være copycat kunne kanskje Norving oppnå tilsvarende pressedekning og bli et kjent flyselskap også i Bergensområdet. Ideén om å gjøre noe liknende ble unnfanget og knadd litt på, for hva og hvordan? Nødstilte mennesker på det afrikanske kontinentet var for langt unna for de små flytypene Norving opererte med, så Midtun begynte å se mot Europa etter passende bistandsprosjekter.

Kommunismens fall. På 80-tallet var verdens øyne rettet mot Walesa, Polen og Tsjekkoslovakia, to land som nærmest konkurrerte om det utenkelige, nemlig å bli det første landet som brøt med det KGB styrte Sovjetunionen. Polen kom spesielt i fokus etter dannelsen av Solidaritet, og Nobels Fredsprisvinner *Lech Walesa* fremstod som verdens kanskje mest kjente politiker og menneskerettighetsforkjemper.

Polen var derfor en brukbar destinasjon for å oppnå god pressedekning, mente Midtun som er kjent for å være ganske rask på avtrekkeren. Å handle før tanken var ferdigtenkt, var mer regelen enn unntaket også den gangen - og i følge ham selv var ADHD en realtivt beskrivende og riktig diagnose. Men ettersom ADHD ikke var oppfunnet på den tiden, på midten av 80-tallet, var kaptein Midtun ikke diagnostisert - og det en ikke vet har en som kjent heller ikke vondt av. Midtun hadde tenkt *litt* og følte han hadde alt klart. Eller sånn passe klart. Et nødhjelpsprosjekt til Polen var midt i blinken for Norving. Den handlekraftige kapteinen tok derfor en rask telefon til ledelsen. Vel, kanskje ikke så rask. Husk at det var *trykkeknapper* på telefonene på den tiden, på midten av 80-tallet. Hvis en trykket feil, måtte en begynne helt på nytt. Ting tok tid. Midtun spurte om han kunne få disponere ett fly til et helt nytt og ganske så lite gjennomtenkt hjelpeprosjekt til Polen. Betenkningstid ble påkrevd, men etter kun 15 minutter kom en returtelefon fra ledelsen med følgende beskjed:

-Kjør i vei, Midtun. Sett i gang et hjelpeprosjekt og skap litt blest. Men du må gjøre jobben selv.

I den andre enden av tråden, ja det var tråder den gangen på midten av 80-tallet, tråder og trykkeknapper, satt Midtun uten å kjenne ett eneste menneske i Polen, og tenkte: -hva nå?

NORVINGHJELP TIL POLEN

Tekst/foto: Arve Tannvik

Snø og stiv kuling møtte Norvings julefly under innflyvningen til Gdansk i Polen.
Flyet, som var en Metro-3 maskin, var lastet med omlag 1 1/2 tonn medisiner, frukt, leker og annet julegodt.
Varene var gitt av enkeltpersoner, bedrifter og institusjoner i Bergen.

GDANSK, POLEN

Han ville gjøre et PR-stunt – nå har han hjulpet tusenvis av fattige barn.

NRK. Tekst Charlotte H. Sanden/Åge Algerøy. Publisert 05.12.2012 og gjengitt i sin helhet.

Da de lettet på madrassene til ungene på barnehjemmene så jeg alle slags krypdyr. Det levde nedi der. Dette var ikke et hjem, det var en plasseringsanstalt, forteller Karsten Midtun.

– De levde på bedervet mat som restaurantene ikke kunne bruke. Det var det ungene spiste. Den unge bergenserens første møte med fattigdommen var sjokkartet. Han hadde ikke engang forestilt seg at det kunne være så dårlige forhold i Polen, bare litt mer enn en times flytur fra Bergen og Norge. Før han visste ordet av det, var han i gang med en stor hjelpeaksjon i Øst-Europa. Sist helg leverte juleflyet enda en gang pakker til Europas fattigste familier. I 26 år har organisasjonen reddet mange tusen mennesker fra å fryse og sulte i hjel ved å fly mat og klær til dem hver jul. Karsten har organisert 16 av disse turene. Men den opprinnelige tanken var langt fra nobel.

Spiste meitemark for å overleve. Året er 1985. Flyselskapene Braathens og SAS flyr ulltepper til trengende i Kenya. Den unge bergenseren Karsten Midtun jobber som stasjonssjef i det lille flyselskapet Norving, og tenker at deres bedrift trenger noe lignende. Et slags PR-stunt i form av veldedighet. Verdens øyne er rettet mot situasjonen i Polen, et kommunistland styrt av Sovjetunionen, men med en sterk fagforening som kjemper for frie valg. De trenger kanskje hjelp, tenker Midtun.

Han kommer i kontakt med en prest i Gdansk, og etter et par telefoner finner de sammen ut at Midtun skal komme til den polske byen på en omvisning. En tur til et barnehjem i Gdansk gir Midtun mye å tenke på. Det sitter magre og bleke barn på sengene. Det lukter vondt overalt, og de som jobber der forteller at barna har blitt tatt fra foreldrene, og bare blitt plassert her. Noen dager får de servert velling av meitemark og vekster fra hagen. Barnehjemmet har verken mat eller penger.

– Det skjedde noe med meg under det besøket. Dette hadde hele tiden vært et PR-stunt for min del, men da jeg så de forferdelige forholdene på dette barnehjemmet, endret det seg helt. Jeg fikk rett og slett sjokk, forteller han.

Møtte Lech Walesa. Samtidig som Midtuns besøk i Polen, er det stor politisk aktivitet i landet. Fem år tidligere har Solidaritet, den første frie fagforeningen i Polen, blitt etablert. Midtun havner midt i begivenhetenes sentrum. Det viser seg at presten han besøker,

Henryk Jankowski, er en av frontfigurene i fagbevegelsen som kjemper for demokrati i landet. Han har et hemmelig møterom i kjelleren, og det er stor trafikk av folk som kommer og går. Plutselig står Midtun og håndhilser på Lech Walesa, som fikk Nobels fredspris bare to år før.

HUMOR: Karsten Midtun møter Lech Walesa i Gdansk på slutten av 80-tallet. - Han var en mann med god humoristisk sans, forteller Midtun. Foto: Privat

– Det var stort og absurd. Han var jo en verdenskjendis på den tiden. Walesa var en hyggelig og humoristisk fyr, forteller han.

Hadde ikke spist på tre dager. I helgen ankom flyet Estland. Det ble den 26. gangen Øst-Europa fikk besøk av juleflyet. De siste årene har flyet reist til Tallinn, der hjelpen blant annet går til barnehjemmet til Mati Sinisaar. I tillegg til et fly fullt av julegaver og julemat, får han fire trailere fulle av klær, mat og medisiner.

– Jeg kan ikke nok engelske ord for å beskrive hvor takknemlig jeg er for hjelpen Karsten kommer med. Det han gir oss, varer hele året, forteller Mati Sinisaar. Han driver

barnehjemmet, et dagsenter som tilbyr undervisning, og dusj og mat til ungdommene i det fattige området. Rundt kirken ligger det boligblokker der familier bor i knøttsmå hybler, uten dusj og kjøkken.

Nødhjelpen fra Norge er livsviktig. Annenhver uke deler Sinisaar ut mat til nesten 150 familier. Han driver også med nødhjelp i området Kopli, der russere som har falt utenfor samfunnet bor og lever i forlatte og forfalne hus uten strøm og vann.

– Nøden er stor her. I dag fikk jeg besøk av en 17 år gammel gutt som ikke hadde spist på tre dager. Han spurte om han kunne få noe å spise, så han fikk en bærepose med hermetikk og tørrvarer fra fjorårets julefly, forteller Sinisaar.

En del av juletradisjonen. Det er stor ståhei i Tallinn hver gang juleflyet fra Norge kommer. For barna har det blitt en del av juletradisjonen. Med i flyet er sponsorer og givere, og mange av dem har vært med flere ganger. De arrangerer suppekjøkken og matutdelinger, og en stor juletrefest der 600 fattige blir invitert. Der opptrer barna fra barnehjemmet, de har nissefest med gaveutdeling, og stor julemiddag. Når familiene går hjem om kvelden får de med seg to store poser med mat.

«Deilig er jorden» Vel hjemme fra årets reise med juleflyet prøver Karsten Midtun å finne roen og forberede seg til julefeiring. Men tankene på barna i Tallinn, og alle andre som har det vanskelig rundt om i verden, ligger hele tiden i bakhodet. Han gjør seg alltid sine tanker når han hører sangen «Deilig er jorden» nå i førjulstiden.

– Det er en fin salme, men beskrivelsen passer ikke for alle. Salmen blir en påminnelse om det, sier Midtun. Han sier det er en lærdom som er viktigere enn noe annet fra alle årene med juleflyet. Han har møtt mange menneskeskjebner, og har fått mange hjerteskjærende forklaringer på hvordan folk har havnet i rennesteinene.

– Du må aldri fordømme noen før du kjenner historien deres. Når du ser noen på gaten og tenker at det er en «slaur», så må du tenke at de også har en historie, påpeker Midtun.

Tror Gud har en plan. Barnehjemmet i Tallinn er helt avhengig av hjelpen fra Norge. Men den siste tiden har det vært litt usikkert om juleflyet kan fortsette å fly som før. Styrer Mati Sinisaar har ikke hatt hjerte til å fortelle barna om usikkerheten som har vært rundt juleflyets fremtid.

– Jeg har ikke klart å si noe til dem. Dette er jo så stort og viktig for dem. Men jeg tror Gud har en plan. Det var han som sendte oss Karsten, og jeg tror Gud finner noen andre som kan hjelpe oss. Jeg stoler på det, sier han. Nå kan det se ut som noen har lagt sin beskyttende hånd over juleflyet.

– Jeg har fått sterke signaler fra SAS-ledelsen i Norge om at de vil fortsette å støtte juleflyet. Den endelige avgjørelsen blir tatt over nyttår, men jeg regner med at det blir ført videre, sier Midtun til NRK.

Noen dager ut i 2013, fikk Karsten Midtun gladmeldingen. SAS Julefly skulle atter en gang få kjenne luft under vingene og fly med hjelp til trengende.

Tilbake til Norving og 1986. Etter klarsignal fra ledelsen i Norving, ble Telenors nummeropplysning redningen for Midtun. Etter en oppringning til det som den gang het 180, og som fortsatt heter 180, fremførte han på klingende bergensk:

-Finnar dokkar ett nummer til en eller annen forening som har med Polen å gjøre?

Nummeropplysningen har som regel alltid et svar å komme med og denne gangen intet unntak. Norge-Polen venneforening ble foreslått, og etter en rask telefon til nevnte forening satt Midtun med ytterligere et nytt telefonnummer. Denne gangen til St. Birgitta menigheten i Gdansk, og etter en del tastetrykk og litt ventetid kom omsider Father Henryk Jankowski til i den andre enden av røret.